

ВАЖЛИВІСТЬ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ ПРАЦІ У ВИМІРІ НОВОГО КУРСУ РЕФОРМ В УКРАЇНІ

В статті розкрито роль інтелектуалізації праці в умовах орієнтації на новий курс реформ в Україні. Подано авторське бачення процесу інтелектуалізації, головним аспектом якого є акцентування уваги на модернізації виробництва вітчизняного виробника.

The article reveals the role of labor intellectualization in conditions of orientation to the new reform course in Ukraine. Author conception of the intellectualization is presented the main aspect of which is accentuation of attention at modernization of domestic producer.

Ключові слова: інтелектуалізація праці, новий курс реформ, модернізація виробництва.

Key words: labor intellectualization, new reform course, modernization of production.

ВСТУП

Конкурентоспроможність підприємства визначається його здатністю ефективно функціонувати в мінливих умовах зовнішнього середовища, постійно винаходити ті конкурентні переваги, які відрізняють його продукцію від продукції конкурентів які цінні споживачам. В умовах постійної модифікації попиту та підвищення вимог до якості продукції життєвий строк товарів скорочується, що вимагає від товаровиробників не просто реагувати на задоволення попиту, але й формувати його. Такі дії лежать в основі проактивної політики управління попитом у споживачів, створення умов, засобів та розробки відповідних заходів її реалізації. Вочевидь, тільки за допомогою використання традиційних фінансових, трудових та виробничих ресурсів цього досягти неможливо — їх групування доцільне тільки в певному режимі функціонування, що реалізується творчою, новаційною, інтелектуальною працею висококваліфікованих кадрів. Даний факт зумовлює актуальність дослідження в сфері інтелектуалізації праці, яка стає потужним механізмом перетворення ідеї в готовий продукт, що користується попитом на ринку.

Серед фарватерів дослідження творчої компоненти праці в розрізі закордонної наукової думки слід відокремити розробників та популяризаторів теорії людського капіталу Г. Беккера, Т. Шульца, концепції інтелектуального капіталу — Т. Стюарта, Т. Форт'юна, Л. Едвінссона, П. Саллівана, І. Хіроякі. Вітчизняна наука почала розглядати методологічні засади новаційних форм праці й напрямів підвищення конкурентоспроможності підприємства за рахунок активізації інтелектуально-розумових здібностей працівників з кінця 90-х років ХХ ст. До провідних вчених в цій сфері доцільно віднести Г. Задорожного, А. Колота, В. Поплавського, Ж. Поплавську, О. Кендюхова, Л. Федулову, А. Чухна. Незважаючи на опрацьованість багатьох питань, що стосуються структури, методів оцінки, принципів створення інтелектуального капіталу, напрямів його збагачення, ті аспекти, що описують процес праці при створенні об'єктів інтелектуальної власності, тобто інтелектуальної праці, залишаються поза увагою дослідників.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Мета статті — виявлення особливостей інтелектуалізації праці здійснення аналізу даної наукової категорії, що лежить в площині дослідження як вчених-трудоваків, так і психологічної науки.

РЕЗУЛЬТАТИ

У своїх міркуваннях ми поділяємо позицію вітчизняної вченої Багрової І., яка визначає інтелектуальну працю як "трудова діяльність з розробки в сучасних (тобто в нових або оновлених

умовах) нової програми отримання раніше неіснуючого програмного продукту (в тому числі й з виробництва матеріального об'єкта або послуги праці), що побудовано на принципово нових науково-теоретичних, техніко-технологічних або організаційно-економічних основах, стрижневим змістом якого є пошук нових (відмінних від рутинних) продуктивних рішень поставлених задач, що піднімає загальний рівень соціально-економічного розвитку суспільства" [1, с. 47]. В цьому контексті Колот А. визначає необхідність проведення комплексних досліджень інноваційної праці в умовах формування в країні економіки знань, яку визначає як "трудова діяльність, для якої характерна висока частка знань, інтелектуальної, творчої компоненти і яка здатна задовольнити суспільні потреби з більшим корисним ефектом" [3, с. 7].

Означені думки подані в контексті реалізації макрорівневих цілей економіки країни, адже новачі в сфері праці стосуються досягнення ефективності не окремої бізнес-одиниці, а суспільства загалом.

Подібні міркування й результати досліджень викладені в Національній доповіді "Новий курс реформ в Україні. 2010—2015", де зазначається про пріоритети державних напрямів технологічного розвитку з урахуванням глобальних тенденцій і надання їм статусу інноваційних точок росту та забезпечення умов для найшвидшого зростання та формування інноваційних кадрів, які будуть у майбутньому технологічним ядром [4]. Поряд з цим простежуються негативні тенденції фінансування науково-технологічної сфери, про що свідчать статистичні дані. Так, фактично скоротився загальний обсяг фінансування наукових і науково-технічних робіт, але номінально простежується його збільшення на 19% та 30% відповідно у 2007—2008 рр. [6]. Неухвалене ставлення до техніко-технологічної модернізації вітчизняних підприємств веде до їх технологічної залежності від розвинутих держав та лідерів відповідних ринків. Факт браку фінансування тільки прискорює гальмування інтелектуалізації праці через неможливість розвитку тих здібностей людини, які втілюються в об'єктах інтелектуальної праці, що можна комерціалізувати на ринку, надавши правовий захист у вигляді отримання патентів або ліцензій.

З позиції антропоцентричного підходу Осьмірко І. обгрунтовує інтелектуалізацію праці як "комплексний процес зростання інтелектуальної насиченості змісту праці, який ґрунтується на переході від переважно фізичної до розумової праці під впливом досягнень НТР, змінах у предметах та засобах праці, ускладненні функцій праці, передбачає якісну зміну вимог до рівня знань і кваліфікації персоналу, прояву інтелектуальної і творчої активності, слугує засобом зростання продуктивності праці та конкурентоспроможності підприємства" [5, с. 4]. В даному визначенні знаходиться відображення як орієнтація на врахування фізіологічних, психоемоційних та інтелектуальних здібностей

людей, так і націленість на їх використання задля досягнення ефективності діяльності підприємства.

На думку Кендюхова О. [2], існують різновиди інтелектуальної праці залежно від ступеня креативності виконуваних функцій: репродуктивна інтелектуальна праця притаманна таким видам діяльності як систематизація інформації про результати роботи, статистичної інформації; алгоритмічна інтелектуальна праця характерна у тих видах діяльності, коли необхідно вміти застосовувати отримані знання в практичній діяльності за допомогою певних алгоритмів, моделей із використанням програмних засобів та комунікацій; творча інтелектуальна праця дозволяє використовувати теоретичні набуття індивіда в практичній площині, вміти виявляти чинники й вирішувати завдання підвищеної складності, удосконалювати методи прийняття рішень в нових виробничих умовах. На його думку, види інтелектуальної праці залежать від характеру виконуваних функцій й дають різний за якістю, новачіністю та змістом продукт інтелектуальної діяльності. Продовжуючи цю думку, слід сказати про вплив безлічі чинників на отримання такого інтелектуального продукту, який був би корисним споживачам, мав мінімальні строки від виникнення ідей до її практичної реалізації у вигляді кінцевого продукту споживання, був мало витратним.

Враховуючи наукові позиції вітчизняних вчених стосовно контенту інтелектуальної праці як результату та інтелектуалізації праці як процесу, слід визначити авторське бачення означеної категорії. Тому інтелектуалізація праці (в мікроекономічному переломленні) — це процес постійного розвитку професійно-компетентнісного та інтелектуального рівня ключових співробітників підприємств, що направлений на створення нових продуктів інтелектуальної діяльності із використанням досягнень у науково-технологічній, технічній, організаційно-економічній сферах діяльності в умовах модернізації виробництва, які відповідають запитам ринку. В цьому визначенні акцент здійснений як на розвитку персоналу як необхідної умови якісного оновлення їх інтелектуально-професійного рівня з тим, щоб це призвело до модернізації виробництва, так і ця діяльність повинна мати результат — задоволення мінливого попиту на ринку. Процес інтелектуалізації сам по собі не вигідний й непотрібний ані суспільству, ані підприємству, якщо його мета не полягає в отриманні прибутку за рахунок задоволення потреб.

Модернізація, на думку автора, у поданому визначенні має одне з ключових місць, адже актуальність запровадження відповідної програми на більшості вітчизняних підприємств є вкрай нагальним завданням. Так, понад 2/3 загального обсягу промислової продукції припадає на галузі, що виробляють сировину, матеріали й енергоресурси, тобто на продукцію проміжного споживання. Це значно обмежує можливості до економічного зростання через низьку ефективність сировинних виробництв. Тому виникає об'єктивна необхідність у створенні умов для підвищення зацікавленості виробників у створенні продукції інтелектуаломісткого походження, підвищення продуктивності праці за рахунок використання оновленого обладнання за підтримки держави і координації профільних державних установ та відомств при чітко визначених механізмах відповідальності за невиконання зобов'язань сторонами-учасниками.

ВИСНОВКИ

На тлі цих загальних тенденцій переходу більшості розвинутих країн Європи, Азії, Америки до сталого економічного розвитку, економіки знань, результатом чого є формування економіки четвертого технологічного укладу, слід визначитися з основними пріоритетами у формуванні виробництва, спрямованого на продукування інтелектуаломісткої продукції, створення ідеології якості та першості за рівнем інтелектуальної міці. З огляду на викладене, автор пропонує наступні пріоритети інтелектуалізації праці в країні:

— формулювання національних стратегічних пріоритетів розвитку галузей промисловості, виробники якої здатні конкурувати з імпортованою продукцією як за якістю, так і по цінових

параметрах. При цьому в основі стратегії повинна бути покладена стратегія сталого економічного розвитку держави, в основу якої покладено триєдність економіки, суспільства та природи, що передбачає вміле використання обмежених ресурсів природного багатства країни задля забезпечення необмежених потреб людства. При цьому серед основних факторів виробництва необмеженим у споживанні, відновлювальними є інтелектуальна праця, ставку на яку й необхідно зробити;

— фінансування науки, особливо фундаментальних досліджень, за першочерговим принципом, адже тільки вона (наука) надає можливість практичної реалізації здобутків вчених, на її основі можливі відкриття, які ведуть до НТП, особливо в умовах виходу із затяжної соціально-економічної кризи;

— визначення кола галузей, що становитимуть основу нового технологічного укладу економіки та, відповідно економічної і науково-технологічної політики держави, будуть брати кооперативну участь у їх науковому забезпеченні [4]. Це можуть бути ті галузі, що формують точки зростання економіки, тобто ті новаційні "центри", "осередки", які підтримують і інші галузі, надаючи їм основи для розвитку;

— розроблення та впровадження такої податкової політики, що дозволить стимулювати приватний сектор до проведення НДДКР й інвестувати кошти у проведення фундаментальних досліджень;

— стимулювання до розвитку кадрів високої кваліфікації шляхом матеріальної зацікавленості, адже цей чинник є першоприоритетним в умовах інфляційних процесів й знецінення важливості людського інтелекту як засобу праці;

— у сфері управління — створити міжвідомчу комісію з науково-інноваційної політики як координуючий орган, що забезпечуватиме взаємодію зацікавлених органів виконавчої влади з метою вироблення й реалізації державної політики у сфері наукової, науково-технологічної та інноваційної діяльності [4].

Поряд із запропонованими пріоритетами слід звернути увагу на важливий факт зміни поглядів і керівних структур, і виконавців на нову концепцію орієнтації виробництва — урахування ментального чинника, який акумулюється в цінностях, віруваннях, життєвих принципах, установках певного суспільного формування. Тобто фізичне переломлення виробництва не є проблемою на шляху змін, опір спостерігатиметься у свідомості тих, на кого будуть направлені зміни, навіть якщо це переорієнтація на інший, якісно новий виток розвитку.

Відається, безумовно, корисним для господарської практики України розширити означений перелік пріоритетів інтелектуалізації праці, забезпечити їх практичну реалізацію, що є предметом подальших досліджень автора.

Література:

1. Багрова І. В. Інтелектуальний труд, інтелектуальний трудовий потенціал личности и інтелектуальна собственисть / І. В. Багрова // Економічний вісник Донбасу. — 2006. — № 4. — С. 46—58.
2. Кендюхов А. Мотивация творческого інтелектуального труда: исследование основных подходов // Экономика Украины. — 2005. — № 3. — С. 49—56.
3. Колот А. Інноваційна праця та інтелектуальний капітал у системі формування економіки знань / А. Колот // Україна: аспекти праці. — 2007. — № 4. — С. 4-9.
4. Новий курс: реформи в Україні. 2010—2015. Національна доповідь / За заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. — К.: НВЦ НБУВ, 2010. — 232 с.
5. Осьмірко І. В. Забезпечення інтелектуалізації праці персоналу (на прикладі коксохімічних підприємств): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 "Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)" / І. В. Осьмірко. — Х., 2010. — 20 с.
6. Офіційний сайт державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Стаття надійшла до редакції 26.09.2012 р.